

ПСИХОЛОГІЗМ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ ОБРАЗУ РОКСОЛАНИ (ЗА РОМАНОМ О.НАЗРУКА «РОКСОЛЯНА»)

Хом'як Т.В., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню психологізму як одного із головних засобів характеротворення образу Роксолани у творі О.Назарука «Роксоляна».

Ключові слова: психологізм, образ, портрет, конфлікт, інтерпретація.

Хомяк Т.В. ПСИХОЛОГИЗМ КАК ОДНО ИЗ СРЕДСТВ ХАРАКТЕРООБРАЗОВАНИЯ ОБРАЗА РОКСОЛАНЫ (ПО РОМАНУ О.НАЗРУКА «РОКСОЛЯНА») / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена исследованию психологизма как одного из главных средств характерообразования образа Роксоланы в произведении О.Назарука «Роксоляна»

Ключевые слова: психологизм, образ, портрет, конфликт, интерпретация.

Homjak T.V. PSYCHOLOGISM AS ONE OF THE MEANS OF CHARACTER'S CREATION OF ROXSOLANA ON THE NOVEL BY O.NAZARUK "ROKSOLYANA" / Zaporizhzhya National University, Ukraine

The article is dedicated to a study of psychologism as one of the main means of character's creation of Roksolana in the novel by O.Nazaruk "Roksolyana".

Key words: psychologism, means, portrait, conflict, interpretation.

Родом із Тернопільської області, випускник юридичного факультету віденського університету, О.Назарук був одним із лідерів українського політичного руху першої половини ХХ століття. О.Назарук – відомий український письменник, публіцист, громадсько-політичний діяч. З початком Першої світової війни він вступив добровольцем до лав Українських січових стрільців, відзначився в боях як людина хоробра і безстрашна. Згодом редагував газету «Стрілець», інші часописи. Брав активну участь у роботі Національної ради Західноукраїнської Народної республіки, працював в уряді Директорії. Після поразки визвольних змагань О.Назарук став вигнанцем із власної батьківщини. Австрія, Канада, США... Ностальгія повернула письменника у 1927 році до Львова, та 1939 року він знову змушений був емігрувати до Польщі, де й помер.

Після так званого «визволення» 1939 року книги письменника були вилучені з бібліотек і зараховані до категорії націоналістичних[1]. Ім'я Осипа Назарука зникло з літератури. Нині ім'я письменника і його твори повертаються до читача.

Автор історичних творів «Суд Олекси Довбуша», «Князь Ярослав Осмомисл», «Проти орд Джінгісхана», «Роксоляни», О.Назарук упевнено увійшов в історію української літератури.

В українській літературі є немало творів про цю жінку. Це драма Г.Якимовича «Роксолана», історична повість О.М.Орловського «Роксолана, или Анастасия Лисовская», історичне оповідання А.Лотоцького «Роксоляна», поема Л.Забашти «Роксоляна. Дівчина з Рогатина», роман М.Лазорського «Степова квітка», «Роксолана» П.Загребельного тощо.

В оцінці Роксолани та її місця в історії письменники розділились на два протилежні боки. Одні – О.Назарук, М.Лазорський, Л.Забашта та деякі інші показали її полум'яною патріоткою українського народу, інші – Ю.Винничук, П.Романюк, Є.Маланюк тощо – паплюжать Роксолану. У 1930 році побачила світ «Історична постать з 16 століття» під назвою «Роксоляна. Жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця».

Ю.Кочубей стверджує: «...Настя-Олександра Лисовська опинилася перед екзистенційним вибором і зуміла подолати фатум за нелюдських несприятливих умов. Саме тому... образ Роксолани набуває універсальності, й завдяки цьому вона знову й знову привертає до себе увагу не тільки в рідній країні, а й за її межами» [2, 52].

Глядачі прихильно зустріли багатосерійний телефільм «Роксолана» (26 серій) – зразок українського орієнталізму [3]. Основою для фільму став твір О.Назарука. Свій твір він присвятив українським дівчатам – «про велику українку, що блистіла умом і веселістю, безоглядністю і милосердям, кров'ю і перлами» [4, 267].

Головна героїня роману, про що свідчить і його назва, - Роксолана. У примітках і поясненнях письменник стверджує: «Присвячую на те, щоб вони (маються на увазі українські дівчата – Т.Х.) навіть у найтяжчих хвилях свого народу і своїх не тратили бодрості духу і були підпорою своїх мужів і синів та

діяльними одиницями свого народу, - передовсім опанувавши якусь працю і полюбивши її. Тільки таким способом можна доконати діла. Але воно, хоч доконане, не приносить добра, коли людина тратить у душі свій вічний ідеал Божий і ломить постанови його» [4, 267].

Роксолана в означенні О.Назарука – «український Одисей в жіночій сукні», жінка, яка, «мов світла комета», - радикально змінила життя великої держави, бо, «ставши своєю красою жінкою султана, виключно своїм блискучим умом і волею стала вона необмеженою панєю двора і великої держави» [4, 267]. Характеристику Роксолани, яку автор дає в примітках і поясненнях до роману, у подальшому розкрито в художньому тексті. О.Назарук доводить діями і вчинками героїні, що вона «Була безоглядна, як її час. Але серце мала добре і скарбів свого мужа часто уживала на зменшення людського терпіння. Була благородна, скромна і велика, мимо своїх гріхів, котрі тяжко спокутувала сама і її потомство» [4, 267].

Життя Роксолани до сьогодні ще велика таємниця боротьби і любові. Чужинка, рабиня, вона хотіла бути щасливою. Як людина, яка дуже гостро переживала ганьбу і рабство своєї нації, Роксолана почувалась у мурах султанового палацу, як вільний птах, що рветься крізь ґрати. Роксолана усвідомлювала, що життя її буде нелегким. Вона боролася з собою, боролася за себе, щомиті, наполегливо. Любов і віра – це ті найголовніші сили в житті людини, на яких О.Назарук акцентує особливу увагу. «Любов і віра, дві найбільші сили в людині, уже боролися в ній, як бореться буря з берегом Гелеспонту. Земська любов зачинала покривати все, освітлювала блискавицями того, що люде називають щастям-долею» [4, 123]. Кохання заповнило серце дівчини, але жіноче щастя коштувало їй занадто дорого: зміна віри, народження синів – спадкоємців султана, якими утверджувала себе. Вона явилася світові новою султанкою, що мала надзвичайно велику владу. Такої влади до неї ніхто не мав. «Стамбул... лягав до ніг» цієї дивовижної жінки, якій вдалося залишитися для султана єдиною на все життя.

Психологізм образу Роксолани – велике досягнення письменника, він зумовлений глибокими роздумами героїні. Автор проникливо описує ностальгію Роксолани – її тугу за рідним краєм, домівкою, батьками. Він «влаштовує» героїні зустріч із матір'ю, ніби полегшуючи її долю в лабіринтах ворожого для неї гарему султана (з історичних джерел відомо, що мати Роксолани потрапила у полон ще раніше від доньки, і вони більше так ніколи і не зустрілись). Отож історична достовірність і художній вимисел вступають у суперечку. Історична правда в романі – це напад татар на Рогатин, узяття в полон Насті Лісовської, яка стала бранкою, а згодом дружиною турецького султана Сулеймана та ін. Художній вимисел – передбачення циганкою долі Насті, її подорож до Кафи; розповідь про те, як вона потрапила в султанський гарем; перша зустріч із Сулейманом тощо.

Через призму внутрішнього світу, внутрішніх роздумів героїні О.Назарук намагається розглянути вічну проблему окремої особи в людському поступі, її зв'язку із своїм народом, самовизначення, самоусвідомлення причетності до його долі, впливу на неї. На першому місці – історична правда, змалювання людської особистості, яка бореться за своє життя.

Як людина віруюча, О.Назарук розкриває і релігійний аспект образу Роксолани. За сюжетом твору героїня у страшних душевних терзаннях змінює свою любов до Бога на любов до людини. Щоправда, є пом'якшувачий аспект: до людини, яку кохає. Письменник підкреслює, що це – вимушений крок, і застерігає: «Коли людина тратить у душі свій вічний ідеал Божий, ломить постанови його», це не доводить до добра. Вчинки Роксолани О.Назарук пояснює саме через релігійний аспект, адже відразу зауважує: зламала обітницю стати монашкою – пішла страшним Чорним шляхом під татарськими нагаями. Навіть старий дервіш під час хаджу Роксолани до Мекки і Медини скаже їй: «Ти велика людина, нещасна доню моя... Бо маєш сильну волю у змаганні своїм. Але твоя воля звернена до зла, до непошани заповідей Божих. І тому ти чужа сама собі, що ти відчувилась від Бога» [4, 264].

Чоловіка Роксолани в Європі називали Великим, або Пишним. Натомість турки прозвали його Сулейман-ель-Кануні («Законодавець»). Роки його панування називають апогеем турецької могутності. Він був неординарною особистістю: любив поезію і сам писав під псевдонімом Мухиббі, першим із султанів почав виплачувати стипендію із державної казни поетам, акторам, ученим. Високоосвіченою жінкою була і Роксолана: знала п'ять мов, також захоплювалася поезією (особливо арабською), сама писала вірші. Не дивно, що вони покохали один одного. У них було троє синів і двоє доньок.

Психологізм – один із головних засобів характеротворення образу Роксолани. О.Назарук намагається проникнути у внутрішній світ героїні, передати її роздуми, заглянути в душу. Автор доходить висновку: «...дивна є душа людини: вона більше таємна від середини пущі, і від морської глибини, і від небесної безвісти. Бо не збагнаний сотворитель тих див дав душі людини свободну волю вибору між добром і злом, між вірністю і ламанням її. І тим зробив ту душу подібною до себе» [4, 96].

Психологічний стан героїні у творі передано багатогранно: «гнітючий жаль стиснув її груди, і серце в ній защеміло» [4, 18], «Нараз Настуні похололо в серці» [4, 22], «Невимовний біль і жаль стискав їй серце мов кліщами» [4, 23], «На той страшний вид Настуні закрутилося в голові, вона побіліла як стіна, хлинула воздуха й упала на грядку квітів, сама як скошена квітка» [4, 42], «Настуня закрила очі з

внутрішнього болю» [4, 62], «Настуні якось сильніше заболіло серце на думку про тяжку долю, яка жде невольниць» [4, 66]. «... закрився неспокій і в серце Насті. Зразу щемів у нім тихо, мов дрижання маленької рани. Потому щораз дужче і дужче. Вже тьохкало серденько в груді. Спочатку – мов цвіркун в житі – вривано, незначно. Нарешті розтьохкалося, як соловейко в калині, в саду над липою» [4, 66], «Дрижала як лист осики...» [4, 71], «Серце в її грудях билось живіше...» [4, 75], «Настуня зблідла» [4, 128], «Султанка побіліла як полотно і виглядала як береза, обвіяна снігом. Вся кров збігла їй з обличчя, і віддих в ній заперло» [4, 261]. «Вроджена її веселість немов говорила про неї: «Ти даш собі всюди раду» [4, 66]. І це було дійсно так.

Незалежна вдача, щирість у стосунках з людьми, природний розум і врода. Саме такою була Роксолана. А ще вона була мудрою. Вона майже завжди уміла знайти вихід із ситуації. Вчинити так, щоб її задовольняло, і разом із тим не образити Сулеймана, звичай його країни. Згадаймо хоча б, який спосіб придумала Хуррем, щоб не порушити заборони предків Сулеймана не з'являтися жіночій особі на Афонській горі.

Внутрішня краса Роксолани спроектовує і красу зовнішню. У її портреті підкреслено незвичайну вроду, привабливість і чарівність. В описах «Виглядала в тім одязі як правдива султанка», «...виглядає в новім одязі, як рожеве сонце у квітах ямину» [4, 98]. Роксолана порівнюється із квітами, які ростуть у Туреччині, із султанкою – порівняння із найвищим статусом турецької жінки. Тут відсутні традиційні порівняння українців.

О.Назарук, безперечно, прагнув провести глибоке соціально-психологічне дослідження особистості в широкому потоці історичної епохи. Одним із аспектів вираження авторської концепції світу і людини є портрет як мікроструктура художнього твору. У романі немає вичерпної портретної характеристики Роксолани, поданої в одному місці тексту. Ідуть певні портретні доповнення, уточнення. Портрет стає одним із прийомів соціально-психологічної характеристики героїні. Кілька разів автор акцентує увагу на «синіх очах Настуні». Найповніше портрет Роксолани передано через сприйняття і бачення Сулеймана, що цілком зрозуміло. Адже спочатку він був вражений її зовнішністю, а вже потім узнав її внутрішній світ: «Образ молодої чужинки таки стояв перед ним. Ось-ось стоїть мов жива: волосся золотисте, очі легко сині. Личко біле як сніг з таким відтінком, як у першого пупінка рози, а таке лагідне, як у його матері, що все боїться за нього. І при тім так само енергійне!» [4, 88]. Роксолана близька Сулейману ще й тому, що нагадувала найріднішу людину (і вказівку на це зустрічаємо в тексті неодноразово): «...він ще не зустрічав у своїм житті жінки, котра більше пригадувала б йому його матір, ніж ся невольниця з далекого Лехістану» [4, 88].

Характерно, що вже з перших зустрічей Сулейман відчув, що Роксолана незвичайна жінка. І це не тільки було засліплення його закоханого серця. Глибоке ество дівчини він відчував через її глибокий погляд: «Але найбільше вражіння робила вона сама: її великі спокійні очі, її майже статично-спокійне обличчя, і ціла постава. Щось тепле й дуже живе било з її на око спокійного обличчя. З очей видніла якась думка, що так оживляла її личко, як горючий камінь оживляв її турецький турбан» [4, 98].

Портрет Роксолани подається в два етапи: перший – те, що відразу впадає у вічі, на другому етапі опис зовнішності вже більш поглиблений і несе в собі емоційно-психологічне навантаження. Опис зовнішності Роксолани О.Назарук подає у різні етапи її життя, але при цьому наголошує, що в усі часи вона була по-своєму гарною і привабливою: «Біле, як ясин, личенько її набирало краски сходячого сонця. А в очах мимо молодості своєї мала таємничий спокій, який має осінь, що вже принесла плоди. Найстарші мешканці сераю згідно говорили, що не було в нім досі кращої і милішої жінки» [4, 158]. Портрет як мікроструктура художнього твору стає одним із виразників авторської концепції світу і людини.

Незвичайною була доля доньки рогатинського священика Насті Лісовської, відомої в історії як Роксолана. «Це ім'я за національною належністю їй дали чи то купці з Кафи, чи то вже в султанському гаремі, де вона посіла скромне місце рукодільниці» [2, 45]. На сьогодні існує немало версій, звідки вона родом [2, 46], але у творі О.Назарука окреслено саме таку життєву долю героїні. Роксолана стала відомою європейським політикам і літераторам ще за свого життя. В усі часи роль цієї жінки в політиці Османської імперії оцінювалася неоднозначно. Історики також остаточно ще не визначилися (через недостатню кількість матеріалів) щодо характеру Хуррем-Султан (Радісної султанши) та її ролі в історії Османської імперії. Отож у створенні художнього образу Роксолани, зокрема О.Назаруком, більше домислів, ніж фактів, опертя на чутки, плітки, легенди. Загальновизнано, що думка Хуррем-Султан багато важила для Сулеймана, що, власне, з неї розпочався «вплив гарему» на державну політику Туреччини.

Містичне, реальне у творі переплетено. Напередодні весілля Насті циганка нагадала незвичайну долю, в яку й повірити було важко: «Твоя чоловік багата, ах, яка багата. Дуже багата!... В перлах і фарадах ходити будеш... І адамашки під ногами будеш, а горючий камінь у волосся твоє, а біленькі шовки на ніженьках твоїх, а червона кровця на рученьках твоїх... Ладан і кубеба у кімнатах твоїх... А їсти будеш

дорогий цинамон, а пити будеш солодкі сорбети... А мати будеш двох синів, як Єва... і два весілля, а одного мужа!...» [4, 10-11]. Таке майбутнє було несподіваним і для Насті, і для її подруг. Особливо, коли циганка додала, що чекає на неї «Далека дорога без мостів, без шляхів... По Чорнобиллю, по твердім корінню... де цвітуть шалвії і божії ручки... де сон-трава синіє... де горить горицвіт... де повзе дур-зілля й перекотиполе... перекотипол-ле... перекотипол-ле!» [4, 11]. Наслідки ворожіння не забарились. Доля Насті різко змінилась. Ставши бранкою, вона мужньо зносить усі випробування, хоча це й нелегко. Дома її любили, пестили, оберігали, до труднощів дівчина не звикла, тож молилась (уста її шептали молитву до Богоматері, «молитвою втихомиряла свої болі й упокорення» [4, 25]). Поява козаків – це була як відповідь на молитви, але вони зникли, як марево. Їх було небагато, і вони не змогли визволити усіх бранців. «Настуня в своїй глибоко віруючій душі думала весь час над тим, чому бог дав їй на цілі дні наперед побачити козацькі відділи, перекинені, може, на багато миль злудним привидом пустині, а не дав їй освободження. Думала й не знаходила відповіді. І ще на одно не знаходила відповіді, а саме на питання, чому діти тої землі, з котрої вийшла, йшли у неволю, хоч вони ростом і силою більші від татар. Чому вони не женуть татар у неволю, але татаре їх?» [4, 23].

Настя (Роксолана) – людина сильної волі. Вона прагнула вижити і жити гідно. Тож для цього робила все. Позитивно сприйняла і звістку про необхідність вчитися. Хоча невідоме їй й тривожило: «Збентежено вибиралася Настуня до школи невольниць. Але ум її працював живо. Розуміла ясно, що в сій школі може бути побудована підвалина її дальшої долі – доброї або злої. Чи до утечі, чи до дальшого життя тут – все треба пізнати тутешнє життя і те, чого воно вимагає. Розуміла се так ясно, як Отченаш, котрий раз у раз повторяла», «...твердо постановила пильно присвоювати собі все, чого в тій школі вчитимуть» [4, 41]. І в подальшому ці знання їй стали в пригоді. «Пан трьох частей світу» Сулейман високо цінував і розум, і освіченість коханої. На досягнутому Роксолана не зупинялась: «Помалу пізнавала вона 70 сект ісламу з ріжними – переріжними науками. Та се не вдоволяло її. Зачала вчитися мов ріжних народів, щоб бути товмачем для свого мужа, коли приходили послы з країни нессараг. Скоро піймала чужі мови, бо дуже прикладалася до науки – щоб убити внутрішній неспокій і почуття опущення. Часом до її мозку немов ковтали згідні думки і слова народних пісень про потурнаків, котрі виреклися своєї віри для панства і лакомства. Тоді тим дужче бралася до праці.

А в її серденьку вже дрижав сумнів, чи добре зробила, що на своїй дивній стежині скинула маленький хрестик материнський...» [4, 150].

Нелегко було Роксолані між чужими. Вона була самотньою. Відчувала неприязнь, а з боку гарему і ненависть: «Мов чорна туча над землею, висіла ненависть над великим гаремом падишаха. Ненависть всіх жінок і одалісок до блідої чужинки, невольниці Хуррем, «християнської собаки», що полонила серце десятого султана» [4, 126].

Одним із засобів психологізму у розкритті образу Роксолани є і сни. Їй часто вони снилися. Один найбільш пов'язаний із патріотизмом героїні: подорожніх запитували: «Чи маєш батьківщину?» У молитвах до матінки Господньої, Воротарниці, героїня не раз просила допомогти їй визначитись, подати «знак, що робити маю у своїм ваганні! Я не можу забути мук нещасних бранців і осель пожежі в своїм ріднім краю» [4, 119]. У відповідь «якийсь дивний внутрішній голос немов заговорив до неї: «На образ і подобиє своє сотворив Бог людину. І дав людині промінь розуму свого і вольної волі своєї як дві могутні керми, щоб переплила життя. Рішай сама після розуму свого і волі своєї, що їх дав тобі Бог! А прийде час, коли Бог дасть тобі не оден знак, але багато, чи ти добре рішила і чи добрі стежки твої...» [4, 120].

Будувала і спопеляла, нищила: «Розуміла. Та не мала вже змоги завернути. Воля її плила вже, як ріка. Плила страшним, Чорним Шляхом думки, таким страшним, який був той, котрим її пригнали сюди з рідного краю» [4, 234].

Психологізм у романі О.Назарука набуває не лише соціальної спрямованості, але й філософської, бо пов'язаний із осмисленням основного питання буття.

Інша площина психологічного простору героїні – складна взаємодія її внутрішнього і зовнішнього світів. Роксолані не властива абсолютна замкненість у своєму внутрішньому світі. Вона все ж шукає підтримки для прийняття рішення у світі зовнішньому і віддає перевагу йому. У цій площині героїня зображена у взаєминах з іншими персонажами роману.

Психологічний простір Роксолани зітканий із суперечностей. Йому властива амбівалентність, що функціонально постає якісною характеристикою моральних вимірів її вчинків. Цей простір має позитивний і негативний полюси – добра і зла, є закономірним, бо життя Роксолани письменник зображує не в однозначному моральному просторі. Внутрішня боротьба героя, якби не було з чим у самому собі боротися, не було чого долати, була б неможливою. З цього приводу слушним буде навести слова М.Бердяєва, що «парадокс добра і зла <...> полягає в тому, що добро передбачає існування зла і потребує припущення зла. Доки існує їх розрізнення, завжди виникає взаємодія, зіткнення «я – ти». У структурі психологічного простору важливим є підвищений інтерес письменника до «внутрішньої людини», що зумовлюються перш за все історичним моментом.

Психологічний простір Роксолани в сюжеті роману ніби розділено на дві площини. Перша площина – суцільний внутрішній монолог героїні. Коли вона залишається наодинці із собою, із своїми думками, відгороджуючись від світу, підтримуючи лише тісний зв'язок із Богом. Внутрішній монолог – безпосереднє відображення «потoku свідомості» героїні. Риси реальності і нереальності змішуються, але в цьому змішуванні є своя правда – правда збентеженої свідомості людини, яка наполегливо шукає вихід із екстремальної життєвої ситуації. Перед героїнею стоїть вибір: залишитися самою собою чи зректися себе вчорашньої, справжньої, що породжує трагедію роздвоєння душі. Виникає ніби внутрішній діалог двох «я», що ведуть боротьбу між собою, змагаючись за владу над душею. Одне «я» готове вже до здійснення злих і жорстоких намірів. Інше «я» – «я» чесною і богослужняною людини – чинить опір, апелюючи до такого поняття, як совість. Проте перше «я» перемагає.

У творі, як засвідчує текст, наявна психологічна інтерпретація душевного конфлікту героїні, яка опиняється перед вибором, спровокованим зовнішніми чинниками, жорстокою реальністю (Роксолана хоче щоб спадкоємцем влади став її син, отож наважується на страшний гріх, щоб позбавити життя первістка Сулеймана). О.Назарук показує психічне роздвоєння героїні. У її свідомості протистоять ніби два «я». Екзистенційна проблематика твору визначила його сповідальний характер, зумовила внутрішній монолог як один із головних засобів характеротворення образу Роксолани. Як слушно зауважує В.Дончик (з приводу прози В.Дрозда), «ця сповідальність, що руйнує захисні <...> стіни між людиною і світом, що анатомує, «роздягає» людську душу, відкриваючи світові, всевишньому всі її порухи, нерви, пристрасті, відкриває і загальний стан людської душі» [5, 370].

Психологічний простір героя, Роксолани, в однойменному романі О.Назарука – це насамперед простір її внутрішнього світу, що складається з різноманітних почуттів, часом протилежних, а також простір значущих зовнішніх взаємин протилежних начал, боротьба, що відбувається в душі кожної людини, яка й підштовхує до розвитку, морального вдосконалення» [6, 135].

Н.Зборовська з приводу роману П.Загребельного «Роксолана» зауважувала: «Державницька діяльність Роксолани в романі П.Загребельного продиктована прагненням утвердити лібідозне материнське право проти садистського (імперського) батьківського закону. На цій основі моделюється її кульмінаційний поєдинок з Османською імперією, що символізується як велика поразка і велика перемога свідомої жінки. Авторитарний східний патріархат уособлює кровавий закон Фатіха: при переході влади батька-султана у руки одного з синів, щоб запобігти міжусобним війнам, усе чоловіче покоління Османів, окрім родини нового султана, знищувалося. Щоб виграти свій бій з Османською імперією, Роксолані потрібен духовний син, який порушить батьківський жорстокий закон на користь материнського лібідозного права. Це має бути син, у якого лібідозні імпульси сильніші за деструктивні, потяг до духовності переважатиме над потягом до сексуальності» [7, 383]. Двоє синів ідуть до влади: Селім і Баязид. Селім не має духовного зв'язку з матір'ю, а Баязид її буде слухатись.

Важлива роль народнопоетичних образів і мотивів в осягненні психологічної правди характеру Роксолани. Традиційно-фольклорний хронотоп дороги стає однією із основних просторових форм. Яка організує сюжетно-композиційну цілісність твору. Саме з образом дороги найчастіше пов'язане співіснування подій реальних і вигаданих. Фольклорний мотив дороги в невідомий край виразно передає і трагедію розлуки з батьківщиною. У романі О.Назарук осягає новий, вищий рівень психологізму. Цей твір навіть можна назвати психологічним романом на історичну тематику. Автор підносить тут біографію до рівня історії, осмислює долю героїні у нерозривній єдності з долею народу, і фольклорний струмінь неабиякою мірою сприяє досягненню цієї єдності. Фольклорна стихія, певною мірою полегшуючи процес психологічного «вживання» автора в образ головної героїні, працює в основному на розкриття психології Роксолани. Так, скажімо, мова героїні в усіх її багатогранних виявах (монологи-роздуми, монологи-сповіді, монологи-спогади) особливо багата на народнопоетичні образи.

О.Назарук здійснив одне з перших історично-психологічних розслідувань загадки Роксолани. Інші продовжили. І це, думається, не кінець. Будуть нові твори, бо Роксолана була жінкою незвичайною, дивовижною, неординарною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорновол І. Про автора «Роксолани». / І. Чорновол, О. Назарук. // Львівська газета. – 2007. – 14 вересня.
2. Кочубей Ю. Доля, образ, символ (Роксолана в літературах Європи) / Юрій Кочубей. // Слово і час. – 2001. - № 8. – С.45-53.
3. Кочубей Ю. До специфіки українського орієнталізму/ Юрій Кочубей. // Східний світ. – 1996. - № 2. – С. 134-139.
4. Назарук О. Роксолана. / Осип Назарук. – К.: Дніпро, 1992. – 272 с.

5. В.Дрозд / В. Дончик // Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. Кн.2: Друга половина ХХ ст. В.Дончик. – К.: Либідь, 1995.– С. 376-384.
6. Бердяєв Н. О назначении человека./ Н. Бердяев. – М.: Республика, 1993. – 383 с.
7. Зборовська Н. Код української літератури. / Ніла Зборовська. – К.: Академвидав, 2006. – 498 с.

УДК 811.161.2 – 312.6'06

ВАСИЛЬ БОНДАР: ХУДОЖНЯ МОДЕЛЬ СВІТУ В АВТОБІОГРАФІЧНИХ ТВОРАХ ПИСЬМЕННИКА

Шарова Т.М., асистент

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

У статті зосереджується увага на дослідженні художньої моделі світу в автобіографічних творах Василя Бондаря, визначається об'єктивне уявлення письменника про світоглядні цінності, художньо-естетичні уподобання, творчу індивідуальність тощо; визначається тематика, проблематика творчості письменника, окреслюється коло його творчих інтересів.

Ключові слова: автобіографічні твори, концепція, поетика, світоглядний пошук, індивідуальний стиль.

Шарова Т.М. ВАСИЛИЙ БОНДАР: ХУДОЖЕСТВЕННАЯ МОДЕЛЬ МИРА В АВТОБИОГРАФИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ПИСАТЕЛЯ / Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, Украина

В статье сосредоточивается внимание на исследовании художественной модели мира в автобиографических произведениях Василия Бондаря, определяется объективное представление писателя о мировоззренческих ценностях, художественно-эстетических вкусах, творческой индивидуальности и тому подобное; определяется тематика, проблематика творчества писателя, очерчивается круг его творческих интересов.

Ключевые слова: автобиографические произведения, концепция, поэтика, мировоззренческий поиск, индивидуальный стиль.

Sharova T.M. OF VASILIIY BONDAR: ARTISTIC MODEL OF WORLD IN AUTOBIOGRAPHIC OF WORK OF WRITER / Melitopol State Pedagogical University of the name of Bogdana Hmelniczko, Ukraine

In the article attention is concentrated on research of artistic model of world in autobiographic works of Vasiliy Bondar, the objective picture of writer concerns of world views values, artistically-aesthetic tastes, creative individuality and others like that; a subject, a problems, of creation of writer, concerns, the circle of his creative interests is outlined.

Key words: autobiographic of work, conception, poetics, world view search, individual style.

Осмилення художньої моделі світу поетичного тексту як концептуального компонента вираження світобачення автора – одна з основних проблем, яка на сучасному етапі знаходиться в полі наукових пошуків літературознавців. Так, І.Лівенко зазначає, що: “Художня модель світу як домінанта поетики визначає основні формально-змістові пріоритети творчості будь-якого митця, вбираючи в себе ті характеристики типу творчості, які репрезентують світоглядні орієнтири автора в їх художній інтерпретації” [1, 16].

Питання особливостей художньої картини, світу в автобіографічних творах Василя Бондаря попри незначну кількість наукових розвідок, присвячених творчості поета, не знайшло в літературознавстві свого ґрунтовного висвітлення. Тому, як зауважує Ю.Герасименко, “студії про творчість Василя Бондаря, як царина вивчення художнього, почуттєвого світу бачаться продуктивними” [2, 47].

Своєрідність світоглядного пошуку Василя Бондаря була об'єктом дискусій як за життя письменника, так і в подальших літературознавчих розвідках. Аналіз різних наукових студій виявив суперечності в оцінці програмно-естетичних засад українського письменника, його місця в тогочасному літературному процесі. Крім того, не завжди дослідження життя і творчості Василя Бондаря мали особистісний, етичний, світоглядний акцент.

Розлога й загалом добре збережена біографічна проза та поезія Василя Бондаря дозволяє отримати об'єктивне уявлення про світоглядні цінності, художньо-естетичні уподобання митця, його творчу індивідуальність. Біографічні твори письменника оприлюднювались неодноразово, однак до сьогодні об'єктом спеціального комплексного літературознавчого дослідження вони ще не були. Окремі аспекти літературної спадщини Василя Бондаря висвітлено в працях Юрія Барабаша, Володимира Брюггена,